

1

بخش

درستامه

و سوالات تشریحی

درس اول

تاریخ و تاریخ‌نگاری

در این درس می‌خوانیم

در این درس ابتدا با معانی مختلف واژه تاریخ و علم تاریخ آشنا می‌شویم. در ادامه به بررسی پیشینه تاریخ‌نگاری در دوران مختلف می‌پردازیم. در انتها نیز مراحل پژوهش در تاریخ و فواید مطالعه تاریخ بیان می‌شود.

مشاوره

بارم این درس در امتحانات نوبت اول، ۱ تا ۲ نمره و در نوبت دوم (نهایی) در کنار درس دوم و سوم، به صورت مشترک، حدود ۲ نمره می‌باشد.

سؤالات رایج در علم تاریخ

تاریخ چیست؟
مورخان چگونه و با استفاده از چه منابعی تاریخ را می‌نویسند؟
چرا باید تاریخ خواند؟

تاریخ چیست؟

معانی مختلف واژه تاریخ

مجموعه حوادث و رویدادهایی است که یک فرد یا یک جامعه از سرگذرانده است. **مثال** ← تاریخ ایران که منظور از آن، مجموعه حوادثی است که در زمان گذشته بر سر مردم ایران آمده است.
گاهی واژه تاریخ در نوشته‌ها و زبان علمی به کار می‌رود و منظور از آن، علم و روش‌های علمی است که به وسیله آن، رویدادهای گذشته بر اساس شواهد و مدارک مطالعه و تحلیل می‌شوند. **مثال** ← تاریخ روابط اقتصادی ایران و هند در دوران اشکانیان
گاهی منظورمان از تاریخ، تعیین روز، ماه و سال است. **مثال** ← تقویم سالانه

فعالیت

سؤال **؟** مشخص کنید واژه تاریخ در جمله‌های زیر چه معنایی دارد.

- ۱ تاریخ را باید به شیوه علمی و روشمند نوشت.
- ۲ هنوز تاریخ برگزاری انتخابات شورای دانش‌آموزی مدرسه، تعیین نشده است.
- ۳ تاریخ باستان پر از جنگ و کشورگشایی است.

پاسخ **✓**

- ۱ بررسی و تحلیل رخداد‌های گذشته بر اساس شواهد و مدارک
- ۲ تقویم سالانه
- ۳ مجموعه حوادث و رویدادهایی که فرد یا جامعه از سرگذرانده‌اند.

ویژگی‌های رویدادهای تاریخی

- ۱ دور از دسترس‌اند، قابل مشاهده نیستند و نمی‌توان آن‌ها را به طور مستقیم درک کرد، بلکه باید با استفاده از شواهد و مدارک آن‌ها را شناخت. (روش مطالعه غیرمستقیم)
  - ۲ تکرارناپذیرند و قابل تجربه نیستند. (هر پدیده تاریخی فقط یک بار شکل می‌گیرد.)
  - ۳ پدیده‌های تاریخی مجزا و مستقل نیستند و با یکدیگر رابطه علت و معلولی دارند.
- انسان در تاریخ، نقش محوری و اساسی دارد و رویدادها و تحولات تاریخی در نتیجه رفتار متقابل انسان‌ها با یکدیگر و با طبیعت، پدید آمده‌اند.
  - پیامد رفتار فردی و جمعی انسان‌ها، شکل‌گیری **جوامع** ← و در یک کلام تمدن می‌باشد.
    - نهادها
    - کشورها

تعریف علم تاریخ

- تاریخ، علمی است که به مطالعه جنبه‌های مختلف زندگی انسان‌ها و جامعه‌ها در گذشته می‌پردازد و علل و نتایج افکار و اعمال پیشینیان را بررسی و تحلیل می‌کند.
- هدف علم تاریخ، شناخت و آگاهی نسبت به زندگی اجتماعی در گذشته است.

جنبه‌های مختلف زندگی اجتماعی انسان

سنگ پالمو، تکه‌ای بزرگ از یک ستون سنگی یادبود به نام «سالنامه شاهی» مربوط به پادشاهی کهن مصر است که در موزه شهر پالمو ایتالیا نگهداری می‌شود.

پیشینه تاریخ‌نگاری

- تاریخ از جمله علمی است که پیشینه بسیار کهنی دارد.
- پس از اختراع خط در حدود ۵ هزار سال پیش، به تدریج توجه انسان به ثبت و نگارش رویدادهای عصر خویش جلب شد.
- قدیمی‌ترین متن تاریخی که تاکنون کشف شده، سنگ‌نوشته‌ای به خط کهن مصری است که بیش از ۴ هزار سال قدمت دارد و در آن نام تعدادی از فراعنه و برخی حوادث دوران آنان ذکر شده است.
- از روزگار باستانی ایران به ویژه دوره هخامنشیان و ساسانیان ← سنگ‌نوشته‌هایی باقی مانده است که نشان از توجه ایرانیان به ثبت و ضبط وقایع تاریخی دارد.
- تدوین و نگارش «خدای‌نامه‌ها» (خدای‌نامک‌ها) در زمان ساسانیان دلالت بر علاقه ایرانیان به ثبت و نگارش اخبار و رویدادهای مهم دارد.

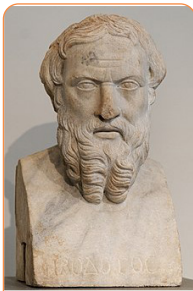
بررسی شواهد و مدارک (ویژه علاقمندان)

سنگ نوشته بیستون که به دستور داریوش یکم، پادشاه هخامنشی بر سینه کوهی واقع در شهر بیستون از توابع شهرستان هرسین در استان کرمانشاه کنونی کنده شده است، یکی از بزرگ‌ترین سنگ‌نوشته‌های جهان به شمار می‌رود. داریوش در این سنگ‌نوشته به برخی اقدامات خود از جمله سرکوب گوماته‌مغ و دیگر شورشیان اشاره کرده است.

فعالیت

سؤال با توجه به مطالب سنگ‌نوشته بیستون، دلیل بیاورید که چرا این سنگ‌نوشته یک سند تاریخی معتبر است.

پاسخ چون دارای قدمت تاریخی است و اطلاعات مکتوب آن در زمان خود پادشاه (داریوش یکم) ثبت و ضبط شده است و امکان تحریف و جعل آن نبوده است.

سردیس هرودت

پیشینه تاریخ‌نگاری در یونان باستان (اروپا)

- تاریخ‌نگاری در مفهوم کامل آن، از قرن پنجم پیش از میلاد در یونان باستان و با ظهور مورخ بزرگی مانند هرودت که «پدر تاریخ» لقب گرفته، آغاز شد.
- بخش عمده مطالب کتاب تاریخ هرودت به شرح جنگ‌های یونان و ایران اختصاص دارد.
- کتاب تاریخ هرودت کهن‌ترین و کامل‌ترین اثر تاریخی به جا مانده از عصر باستان است. هرچند وی به دلیل یونانی و طرفدار یونان بودنش، عمدتاً یا سهواً، در گزارش رویدادهای مربوط به ایران، دچار لغزش‌ها و بعضاً غرض‌ورزی‌هایی شده است.
- هرودت در گزارش رویدادهای مربوط به ایران، خواسته یا ناخواسته، دچار لغزش‌ها و گاه غرض‌ورزی‌هایی شده است.
- پس از هرودت، دیگر نویسندگان یونانی و سپس رومی، راهی را که او آغازکننده آن بود، ادامه دادند و فن تاریخ‌نویسی را تکامل بخشیدند.
- برخی از پژوهشگران معتقدند که رواج و رونق ادبیات و فلسفه، تأثیر مهمی بر شکوفایی و گسترش علم تاریخ در یونان باستان داشته است.

پیشینه تاریخ‌نگاری در دوران اسلامی

- در دوران اسلامی، تاریخ‌نگاری در میان مسلمانان رواج و گسترش چشمگیری یافت و کتاب‌های تاریخی ارزشمندی توسط مؤرخان مسلمان نوشته شد.
- «طبری» و «بیهقی» از جمله مورخان مسلمان ایرانی هستند.

- ویژگی اغلب مورخان دوران اسلامی**
- مورخان اغلب به تنظیم، ثبت و نگارش وقایع می پرداختند.
  - در این دوران مورخان توجه چندانی به بررسی علل، آثار و نتایج رویدادهای تاریخی نداشتند.
  - عمده تمرکز مورخان در این دوران بر بیان حوادث سیاسی و نظامی و شرح حال فرمانروایان بود.
  - مورخان در این دوران به مسائل و موضوعهای اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی اهمیت چندانی نمی دادند.
  - برخی از وقایع نویسان به عنوان منشی در خدمت شاهان و حاکمان بودند و آنان را در مسافرت ها و جنگ ها همراهی می کردند.
  - بعضی از مورخان درباری به اسناد و مدارک دولتی دسترسی داشتند و می توانستند از آن ها برای ثبت و نگارش رویدادها استفاده کنند.

تحول تاریخ در دوره رنسانس

- به دنبال پیشرفت های فکری و علمی که در دوره رنسانس (حدود قرن های ۱۳ تا ۱۷ م) در اروپا به وقوع پیوست، به تدریج علم تاریخ نیز متحول شد.
- در دوره رنسانس شیوه نوینی در تاریخ نگاری پدید آمد.

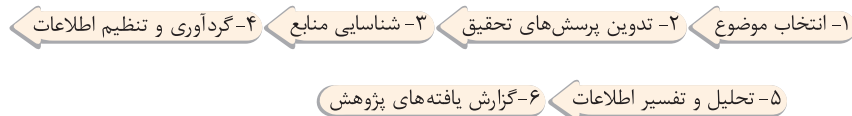
- سنجش دقیق منابع**
- اساس این شیوه تاریخ نگاری بر استناد به اسناد و مدارک معتبر ← بود.
  - دوری از داستان پردازی

مقایسه تاریخ نویسی قدیم و تاریخ نگاری نوین

تاریخ نویسی و وقایع نگاری قدیم	تاریخ نگاری نوین
تاریخ نویسی صرفاً به توصیف، شرح زندگانی، اقدامات فرمانروایان و امور سیاسی و نظامی می پرداخت.	تاریخ نگاری به توصیف، شرح زندگانی، اقدامات فرمانروایان و امور سیاسی و نظامی محدود نمی شود.
تاریخ نویسی صرفاً مسائل سیاسی، نظامی و شرح حال پادشاهان بود.	تاریخ نویسی همه ابعاد فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی، هنری و... جوامع گذشته را در بر می گیرد.
تاریخ نویسی بیش تر به زندگی پادشاهان می پرداخت.	تاریخ تمام جنبه های زندگی مردمان و جوامع گذشته را مورد بررسی و مطالعه قرار می دهد.
علم تاریخ صرفاً به ثبت و نقل رویدادهای گذشته بسنده می کرد.	صرفاً به ثبت و نقل گذشته بسنده نمی کند، بلکه زمینه ها، علت ها، نتایج و آثار گوناگون حوادث تاریخی را نیز بررسی و تجزیه و تحلیل می نماید.
سقوط ساسانیان و توصیف ماجرای جنگ هایی که بین سپاه ساسانی و اعراب مسلمان رخ داد.	در بررسی سقوط ساسانیان فقط به ماجرای جنگ اشاره نمی کنند بلکه در ابعاد وسیع تر، زمینه ها و علت های سیاسی، نظامی، اقتصادی و اجتماعی این واقعه را به همراه آثار و پیامدهای گوناگون آن، بررسی و تحلیل می کنند.
	در تاریخ نگاری نوین از یافته های علوم و فنون مختلف مانند باستان شناسی، جامعه شناسی، فلسفه، جغرافیا، اقتصاد، زبان شناسی و گاه شماری استفاده می شود.

مراحل پژوهش در تاریخ

- مراحل شش گانه پژوهش در تاریخ عبارت اند از:

۱. انتخاب موضوع

- معیارهایی که برای انتخاب موضوع پژوهش باید مورد توجه قرار گیرند**
- موضوع تحقیق باید تازه باشد و تکراری نباشد؛ ارائه حرف و نظر جدید.
  - موضوع تحقیق باید دارای اثر و فایده باشد.
  - محقق باید موضوعی را انتخاب کند که منابع و اطلاعات کافی در مورد آن موجود باشد.

۲. تدوین پرسش های تحقیق

هر پژوهش علمی نیازمند یک یا چند پرسش است.

دلایل اهمیت پرسش

هدف پژوهش را مشخص می کند.

مانع از به بیراهه رفتن پژوهشگر از مسیر درست پژوهش می شود.

زمینه ها

علت ها ← رویدادها و یا نقش افراد و گروه های درگیر در رویدادها، پرسش می شوند.

آثار و نتایج

فعالیت

سؤال فرض کنید می خواهید درباره اهمیت و نقش جاده ابریشم در دوره ساسانیان تحقیق کنید. با همفکری، پرسش های این تحقیق را کامل کنید.

۱ جاده ابریشم از چه کشورها و سرزمین هایی می گذشت؟

۲ .....

۳ .....

۴ .....

۵ جاده ابریشم چه اهمیت و نقشی در روابط فرهنگی ایران با دیگر کشورها داشت؟

پاسخ ۲ علت این نام گذاری چه بود؟

۳ چه نوع کالاهای تجاری از طریق این جاده مبادله می شد؟

۴ عبور جاده ابریشم چه تأثیر و پیامدهایی برای کشورها داشت؟

۳. شناسایی منابع

منابع را شناسایی

اسناد تحقیق را بررسی

← کند.

میزان اعتبار اسناد را بررسی

دقت و صحت اسناد را ارزیابی

پرسش هایی که در مرحله شناسایی برای یک پژوهش تاریخی مطرح می شود

نویسندگان منابع چه کسانی بوده اند؟

نویسندگان منابع چه گرایش دینی، اجتماعی یا سیاسی داشته اند؟

آیا نویسندگان منابع، خود شاهد وقایع بوده اند یا از زبان دیگران حوادث را نقل کرده اند؟

تا چه اندازه در نقل رویدادها دقت و صداقت داشته اند؟

پژوهشگر تاریخ باید از اصالت سند و جعلی نبودن آن مطمئن شود.

۴. گردآوری و تنظیم اطلاعات

استخراج اطلاعات مربوط به موضوع تحقیق از منابع و اسناد تاریخی

کار پژوهشگر در این مرحله

تنظیم و دسته بندی اطلاعات به دست آمده

۵. تحلیل و تفسیر اطلاعات

تحلیل و تفسیر رویدادهای تاریخی کار ساده ای نیست و مورخان برای انجام این کار، نیازمند روش ها و مهارت های خاصی هستند.

مقایسه کار مورخان با کارآگاهان پلیس		
کارآگاهان پلیس	مورخ	
به دنبال بازسازی صحنه جرم	در پی بازسازی وقایع گذشته	تفاوت
شواهدی که کارآگاه به دنبال آن است، می تواند اثر انگشت و یا هر شیء به جا مانده در صحنه وقوع جرم باشد.	شواهدی که مورخ به دنبال آن است، تمامی منابع، اسناد و مدارکی هستند که درباره زندگی مردم در روزگاران گذشته، اطلاعاتی در اختیار قرار می دهند.	
	کارآگاهان و مورخان هر دو به دنبال شواهد و مدارکی هستند که به گونه ای گذشته را بازسازی و تفسیر کنند.	تشابه

۶. گزارش یافته‌های پژوهش

در این مرحله پژوهشگر دو فعالیت انجام می‌دهد
 استخراج نتایج و یافته‌های تحقیق
 ارائه یافته‌ها در قالب گزارش

فعالیت

سؤال مراحل پژوهش تاریخی را تکمیل کنید

- ۱- انتخاب موضوع
 ۲- تدوین پرسش‌های تحقیق
 ۳- شناسایی منابع
 ۴- گردآوری و تنظیم اطلاعات
 ۵- تحلیل و تفسیر اطلاعات
 ۶- گزارش یافته‌های پژوهش

پاسخ

- ۱- انتخاب موضوع
 ۲- تدوین پرسش‌های تحقیق
 ۳- شناسایی منابع
 ۴- گردآوری و تنظیم اطلاعات
 ۵- تحلیل و تفسیر اطلاعات
 ۶- گزارش یافته‌های پژوهش

منابع پژوهش علمی در تاریخ

منابع پژوهش تاریخی از نظر درجه اهمیت و اعتبار به دو دسته تقسیم می‌شوند

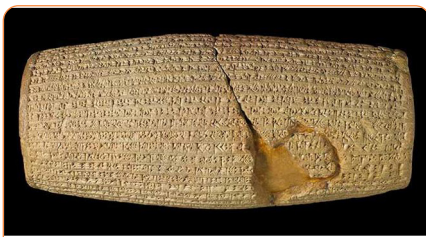
منابع دست دوم یا فرعی

به همه منابع، تحقیقات و آثاری گفته می‌شود که بر پایه منابع دست اول پدید آمده‌اند.

منابع دست اول یا اصلی

به همه آثاری گفته می‌شود که در زمان وقوع حادثه یا نزدیک‌ترین زمان به وقوع آن، نوشته شده‌اند. به عبارت دیگر، نویسندگان این نوع منابع، خود ناظر رویدادها بوده‌اند و یا این‌که شرح ماجرا را از شاهدان واقعه شنیده‌اند.

- منابع مکتوب، بناها، ابزارها، سنگ نگاره‌ها، سنگ نوشته‌ها، سکه‌ها، هر وسیله‌ای که از گذشته به جا مانده است.

منشور کوروش (منابع دست اول) - در موزه بریتانیا در لندن

سکه اشکانی (منابع دست اول)

طاق بستان (منابع دست اول) - کرمانشاه

فعالیت

سؤال تصاویر قبل را به دقت نگاه کنید و بگویید چرا هر یک از آنها، منبع دست اول برای دوره خود هستند.

پاسخ سکه اشکانی: این منبع مربوط به زمان اشکانیان است و به طور مستقیم در آن دوره ساخته شده است. از روی این سکه می‌توان به ویژگی‌های هنری، مذهبی، اقتصادی، صنعتی و ... پی برد.
 منشور کوروش: این منبع مربوط به دوره کوروش کبیر است و به طور مستقیم در رابطه با افکار و منش کوروش اطلاعات دارد.
 طاق بستان: از آثار باستانی عصر ساسانیان است و از این اثر می‌توان به ویژگی معماری و هنری ساسانیان پی برد.

۱. منبع شناخت و تفکر
 ۲. بهره‌گیری از گذشته برای حال و آینده
 ۳. تقویت حس میهن‌دوستی و هویت ملی

در جدول زیر، به شرح و توضیح هر یک از این موارد، می‌پردازیم:

فایده و کارکرد	توضیحات
۱. منبع شناخت و تفکر	<ul style="list-style-type: none"> ● مطالعه سرگذشت انسان‌ها و جوامع گذشته، منبع و گنجینه ارزشمندی برای تقویت و پرورش قوه شناخت و تفکر به حساب می‌آید. ● جست‌وجوی شواهد و مدارک تاریخی و تحلیل و تفسیر علت‌ها، آثار و نتایج رویدادها، قوه درک و مهارت اندیشه‌ورزی را افزایش می‌دهد. ● در قرآن، آیات بسیاری است که انسان‌ها را به مطالعه سرگذشت اقوام گذشته دعوت کرده و تاریخ را به عنوان یک منبع معتبر برای کسب شناخت و تفکر معرفی می‌کند. ● به گفته شهید استاد مطهری: «از نظر قرآن، تاریخ بشر و تحولات آن، بر طبق یک سلسله سنن و نوامیس صورت می‌گیرد و عزت‌ها، ذلت‌ها، موفقیت‌ها و شکست‌ها، خوشبختی‌ها و بدبختی‌های تاریخی حساب‌های دقیق و منظم دارد و با شناخت آن حساب‌ها و قانون‌های می‌توان تاریخ حاضر را تحت فرمان درآورد و به سود سعادت خود و مردم از آن بهره‌گیری کرد.» ● «فَأَقْصَى الْقَصَصِ لَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ» (اعراف: ۱۷۶) «قصه گذشته‌گان با ایشان بگوی، باشد که تفکر کنند.»
۲. بهره‌گیری از گذشته برای حال و آینده	<ul style="list-style-type: none"> ● دامنه شناخت و آگاهی تاریخی فقط محدود به گذشته نمی‌شود، بلکه به درک زمان حال و ترسیم مسیر آینده نیز کمک می‌کند. ● رویدادهای تاریخی اگر چه در زمان معینی در گذشته به وقوع پیوسته‌اند، اما آثار، نتایج و پیامدهای این رویدادها، گذشته، حال و آینده را به یکدیگر پیوند می‌دهد. ● برای مثال، نتایج و تأثیرات برخی حوادث عظیم تاریخی مانند تأسیس سلسله بزرگ هخامنشیان، جنگ‌های صلیبی، نهضت رنسانس، کشفیات جغرافیایی و انقلاب‌های بزرگ معاصر، فقط محدود به زمان وقوع این حوادث نبوده، بلکه دوران پس از آن حوادث را نیز به طور چشمگیری متأثر کرده است. ● تحولی که پیامبران الهی و یا شخصیت‌های مهم تاریخی هم چون افلاطون، امیرکبیر، امام خمینی و ... ایجاد کرده‌اند، نه تنها مردمان و جوامع عصر خویش، بلکه نسل‌های متمادی بشر را تا به امروز تحت تأثیر قرار داده و بر آیندگان نیز تأثیرگذار خواهد بود. ● مطالعه تاریخ به ما کمک می‌کند تا بفهمیم که فرهنگ‌ها و جوامع بشری چگونه و تحت تأثیر چه عوامل و شرایطی به وجود آمده، پیشرفت کرده و به وضعیت امروزی رسیده‌اند. ● علم تاریخ می‌تواند ما را در ارزیابی و شناخت درست اوضاع و شرایط کنونی جامعه خویش و سایر جوامع و نیز ترسیم افق آینده، کمک کند.
۳. تقویت حس میهن‌دوستی و هویت ملی	<ul style="list-style-type: none"> ● مردمانی که برای نسل‌های متوالی، سرگذشت مشترکی داشته و سالیان طولانی در شادی‌ها و تلخ‌کامی‌ها، موفقیت‌ها و شکست‌های هم شریک بوده‌اند، به طور طبیعی نسبت به سرزمین و گذشته خود، نوعی احساس علاقه و دلبستگی خاص پیدا می‌کنند. ● آگاهی افراد یک جامعه نسبت به گذشته مشترکشان، باعث خودآگاهی و یگانگی بیش‌تر آنان می‌شود. ● برای مثال در سفر به شیراز، انبوهی از گردشگران از اقوام مختلف ایرانی علاوه بر زیارت بارگاه حضرت شاهچراغ، با افتخار، به بقایای کاخ‌های کوروش، داریوش و خشایارشا هخامنشی در پاسارگاد و تخت جمشید می‌نگرند. این دلبستگی به میراث تاریخی و دینی، موجب همدلی و همبستگی اقوام و گروه‌های مختلف می‌شود. ● شناخت گذشته و مطالعه و بررسی زندگی مردمان در زمان‌ها و مکان‌های دیگر، به ما کمک می‌کند که درک درستی از هویت و کیستی خود پیدا کنیم و بدانیم، که بوده‌ایم و چگونه به جایگاهی که هم اکنون هستیم، رسیده‌ایم. ● آگاهی تاریخی ایرانیان به گذشته خود، به همراه زبان فارسی و فرهنگ ایرانی، نقش زیادی در حفظ موجودیت و هویت آنان در طول تاریخ داشته است. ● نیاکان ما به اتکای چنین آگاهی و دلبستگی به زبان و فرهنگ خویش بوده است که توانسته‌اند در برابر حوادث عظیمی هم چون حمله اسکندر مقدونی، تهاجم ویرانگر مغولان و نظایر آن، دوام بیاورند و مانع فروپاشی جامعه و فرهنگ ایرانی شوند. ● مطالعه و بررسی گذشته، ارزش و اهمیت میراث فرهنگی را به ما نشان می‌دهد و کمک می‌کند که میراث فرهنگی را به عنوان بخشی از هویت و شناسنامه ملی خویش بدانیم و در حفظ و نگه‌داری آن بکوشیم.

فعالیت

سؤال چرا بازگرداندن اشیای تاریخی به کشور، مهم و ارزشمند است؟

پاسخ این اشیای بخشی از هویت و تمدن یک کشور را بازگو می‌کند و به عنوان منابع دست اول به شناخت دوران گذشته کمک فراوانی می‌کند و می‌تواند بسیاری از خلأهای تاریخی را کامل کند.

پرسش‌های نمونه

سؤال ۱ علم تاریخ را تعریف کنید.

۲ قلمرو و هدف علم تاریخ چیست؟

۳ تفاوت‌های تاریخ‌نگاری نوین را با وقایع‌نگاری توضیح دهید.

۴ منابع دست اول در پژوهش در تاریخی، به چه منابعی گفته می‌شود؟

۵ تاریخ چگونه به فهم زمان حال و درک مسائل پیش روی انسان‌ها و جوامع کمک می‌کند؟

۶ تأثیر تاریخ را بر میهن‌دوستی و تقویت هویت ملی توضیح دهید.

پاسخ ۱ تاریخ، علمی است که به مطالعه جنبه‌های مختلف زندگی انسان‌ها و جوامع در گذشته می‌پردازد و علل و نتایج افکار و اعمال پیشینیان را بررسی و تحلیل می‌کند.

۲ هدف علم تاریخ، شناخت و آگاهی نسبت به زندگی اجتماعی در گذشته است که شامل تمامی جنبه‌های فکری، مذهبی، سیاسی، نظامی، اقتصادی، علمی، حقوقی و هنری می‌شود.

۳ در وقایع‌نگاری، مورخان تنها به توصیف و شرح زندگی و اقدامات فرمانروایان و امور سیاسی و نظامی بسنده می‌کردند ولی در تاریخ‌نگاری نوین همه ابعاد فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی، هنری و ... جوامع را مطالعه می‌کنند و تمام جنبه‌های زندگی مردمان و جوامع گذشته را مورد بررسی و مطالعه قرار می‌دهند. در گذشته وقایع‌نگاران فقط به ثبت و نقل رویدادها بسنده می‌کردند و به زمینه‌ها، علت‌ها، نتایج و آثار گوناگون حوادث اهمیت نمی‌دادند ولی در تاریخ‌نگاری نوین علاوه بر ثبت و ضبط پدیده به دلایل، ریشه‌ها، علت‌ها، نتایج و آثار گوناگون توجه می‌شود. در تاریخ‌نگاری نوین از یافته‌های علوم و فنون مختلف مانند باستان‌شناسی، جامعه‌شناسی، فلسفه، جغرافیا، اقتصاد، زبان‌شناسی و گاه‌شماری استفاده می‌شود.

۴ این منابع در زمان وقوع حادثه یا نزدیک‌ترین زمان به وقوع آن، نوشته شده‌اند. به عبارت دیگر، نویسندگان این نوع منابع، خود ناظر رویدادها بوده‌اند و یا این‌که شرح ماجرا را از شاهدان واقعه شنیده‌اند.

۵ دامنه شناخت و آگاهی تاریخی فقط محدود به گذشته نمی‌شود، بلکه به درک زمان حال و ترسیم مسیر آینده نیز کمک می‌کند؛ زیرا رویدادهای تاریخی اگر چه در زمان معینی در گذشته به وقوع پیوسته‌اند، اما آثار نتایج و پیامدهای این رویدادها، گذشته، حال و آینده را به یکدیگر پیوند می‌دهد. برای مثال، نتایج و تأثیرات برخی حوادث عظیم تاریخی مانند تأسیس سلسله بزرگ هخامنشیان، جنگ‌های صلیبی و ... فقط محدود به زمان وقوع این حوادث نبوده، بلکه دوران پس از آن حوادث را نیز به طرز چشمگیری متأثر کرده است. هم چنین تحولی که پیامبران الهی و یا شخصیت‌های مهم تاریخی ایجاد کرده‌اند، نه تنها مردمان و جوامع عصر خویش، بلکه نسل‌های متمادی بشر را تا به امروز تحت تأثیر قرار داده و بر آیندگان نیز تأثیرگذار خواهد بود.

۶ مردمانی که برای نسل‌های متوالی، سرگذشت مشترکی داشته و سالیان طولانی در شادی‌ها و تلخ‌کامی‌ها، موفقیت‌ها و شکست‌های هم شریک بوده‌اند، به طور طبیعی نسبت به سرزمین و گذشته خود، نوعی احساس علاقه و دلبستگی خاص پیدا می‌کنند. از این رو، آگاهی افراد یک جامعه نسبت به گذشته مشترکشان، باعث خودآگاهی و یگانگی بیش‌تر آنان می‌شود. به طور کلی شناخت گذشته و مطالعه و بررسی زندگی مردمان در زمان‌ها و مکان‌های دیگر، به ما کمک می‌کند که درک درستی از هویت و کیستی خود پیدا کنیم و بدانیم، که بوده‌ایم و چگونه به جایگاهی که هم اکنون هستیم، رسیده‌ایم.

تعاریف، اصطلاحات و اسامی خاص

۱ واژه تاریخ: گاهی منظور از آن، مجموعه حوادث و رویدادهایی است که یک فرد یا یک جامعه از سرگذرانده است.

۲ واژه تاریخ در نوشته‌ها و زبان مردم: علم و روش‌های علمی است که به وسیله آن، رویدادهای گذشته بر اساس شواهد و مدارک مطالعه و تحلیل می‌شوند.

۳ تعریف تاریخ: علمی است که به مطالعه جنبه‌های مختلف زندگی انسان‌ها و جوامع در گذشته می‌پردازد و علل و نتایج افکار و اعمال پیشینیان را بررسی و تحلیل می‌کند.

۴ هدف تاریخ: شناخت و آگاهی نسبت به زندگی اجتماعی در گذشته است.

۵ خدای‌نامه: سال‌شمار وقایع حکومت ساسانیان است.

۶ **هرودت:** پدر علم تاریخ است.

۷ **رنسانس:** تحولات فکری و علمی قرن‌های (۱۶ و ۱۷ م) که در اروپا به وقوع پیوست.

۸ **وقایع‌نگاران قدیم:** کسانی که به توصیف و شرح زندگی و اقدامات فرمانروایان و امور سیاسی و نظامی می‌پرداختند.

۹ **تاریخ‌نگاری نوین:** کسانی که علاوه بر ثبت و نقل رویدادهای گذشته به بررسی و تجزیه و تحلیل وقایع نیز می‌پردازند.

۱۰ **شناسایی منابع:** در این مرحله، پژوهشگر پس از شناسایی منابع و اسناد تحقیقی، میزان اعتبار، دقت و صحت آن‌ها را ارزیابی می‌کند.

۱۱ **منابع دست اول:** به همهٔ آثاری گفته می‌شود که در زمان وقوع حادثه یا نزدیک‌ترین زمان به وقوع آن، نوشته شده‌اند. (پدید آمده‌اند)

۱۲ **منابع دست دوم:** به همهٔ منابع، تحقیقات و آثاری گفته می‌شود که مدت‌ها پس از وقوع رویدادها و با استفاده از منابع دست اول، پدید آمده‌اند.

درس در یک نگاه

تاریخ و تاریخ‌نگاری

سؤالات تشریحی

درس اول: تاریخ و تاریخ‌نگاری

سؤالات صحیح / غلط

۱. واژه «تاریخ» دارای معانی مختلفی است. گاهی منظور از آن، مجموعه حوادث و رویدادهایی است که فرد یا جامعه از سرگذرانده است؛ مانند «تاریخ ایران» که منظور از آن، مجموعه حوادثی است که در زمان گذشته برسر مردم ایران آمده است.
۲. تاریخ‌نگاری در مفهوم کامل آن، از قرن پنجم پیش از میلاد در یونان باستان و با ظهور مورخ بزرگی مانند هرودت که «پدر تاریخ» لقب گرفت، آغاز شد.
۳. در گذشته مورخان اغلب به تنظیم، ثبت و نگارش وقایع می‌پرداختند و توجه چندانی به بررسی علل و آثار و نتایج رویدادهای تاریخی نداشتند.
۴. اساس تاریخ‌نگاری نوین بر سنجش دقیق منابع، استناد به اسناد و مدارک معتبر و دوری از داستان‌پردازی بود.
۵. وقایع‌نگاران قدیم به تمام جنبه‌های زندگی مردمان و جوامع گذشته می‌پرداختند.
۶. انتخاب موضوع تنها باید تازه و جدید باشد.
۷. پس از مرحله شناسایی منابع، مرحله تحلیل و تفسیر اطلاعات شکل می‌گیرد.
۸. علاوه بر منابع مکتوب، تمامی آثار باستانی و تاریخی، جزء منابع دست اول یا اصلی هستند.
۹. مطالعه سرگذشت انسان‌ها و جوامع گذشته، منبع و گنجینه ارزشمندی برای تقویت و پرورش قوه شناخت و تفکر به حساب می‌آید.
۱۰. دامنه شناخت و آگاهی تاریخی فقط محدود به گذشته نمی‌شود، بلکه به درک زمان حال و ترسیم مسیر آینده نیز کمک می‌کند.

برقراری ارتباط

۱۱. هریک از موارد سمت راست با کدام یک از موارد سمت چپ ارتباط دارد؟ «در ستون سمت چپ یک یا چند مورد اضافی است.»

آ. نقش اساسی و محوری در تاریخ دارد.	۱. تاریخ هرودت
ب. قدیمی‌ترین متن تاریخی که تاکنون کشف شده است.	۲. تاریخ طبری
پ. این کتاب تاریخی بیشتر به شرح جنگ‌های ایران و یونان پرداخته است.	۳. انسان
	۴. مکان
	۵. سنگ‌نوشته‌ای به خط مصری کهن

۱۲. هریک از موارد سمت راست با کدام یک از موارد سمت چپ ارتباط دارد؟ «در ستون سمت چپ یک یا چند مورد اضافی است.»

آ. سومین مرحله یک پژوهش تاریخی است.	۱. سکه‌ها
ب. از منابع دست اول یا اصلی است.	۲. کتاب تاریخ ایران باستان
پ. از فواید و کارکردهای مطالعه تاریخ است.	۳. شناسایی منابع
ت. مطالعه و بررسی گذشته، ارزش و اهمیت این مورد را آشکار می‌سازد.	۴. میراث فرهنگی
	۵. تحلیل و تفسیر اطلاعات
	۶. تقویت حس هویت ملی

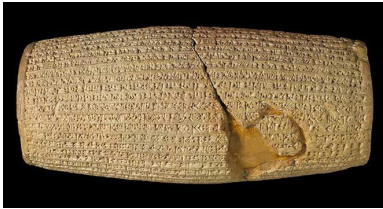
سؤالات جای خالی

۱۳. پدیده‌های تاریخی دور از دسترس‌اند و قابل مشاهده نیستند و نمی‌توان آن‌ها را به طور ..... درک کرد.
۱۴. نهادها، جوامع، کشورها و در یک کلام تمدن‌ها نیز پیامد رفتارهای ..... و ..... انسان‌هاست.
۱۵. هدف علم تاریخ، شناخت و آگاهی نسبت به زندگی ..... در گذشته است.
۱۶. قدیمی‌ترین متن تاریخی که تاکنون کشف شده، تکه‌ای از سنگ‌نوشته‌ای به خط ..... است.
۱۷. خدای نامه در زمان ..... را می‌توان نمونه‌ای از دلبستگی ایرانیان به نگارش وقایع و ضبط سلسله حوادث تاریخی دانست.

۱۸. برخی از پژوهشگران معتقدند که رواج و رونق ..... و .....، تأثیر مهمی بر شکوفایی و گسترش علم تاریخ در یونان باستان داشته است.
۱۹. تحولات فکری و علمی در دوره ..... (حدود قرن‌های ۱۳ تا ۱۷ م) در اروپا به وقوع پیوست.
۲۰. ..... اولین مرحله پژوهش در تاریخ است.
۲۱. ..... مانع از بیراهه رفتن پژوهشگر در مسیر درست پژوهش می‌شوند.
۲۲. در مرحله ..... کار مورخان شباهت بسیاری به کار کارآگاه پلیس دارد.
۲۳. منشور کورش جزء منابع دست ..... است.
۲۴. نیاکان ما با اتکا به آگاهی و دلبستگی به ..... و ..... خویش، توانسته‌اند در برابر حوادث عظیمی هم‌چون حمله اسکندر دوام بیاورند.

سؤالات چهارگزینه‌ای

۲۵. کدام گزینه در رابطه با واژه تاریخ صحیح است؟
- ۱ تاریخ، علم مطالعه و پیش‌بینی آینده است.
- ۲ علم تجزیه و تحلیل رویدادهای سیاسی و نظامی گذشته است.
- ۳ تاریخ، علم مطالعه افسانه‌ها و حماسه‌های تمدن‌های باستان است.
- ۴ علم و روش‌های علمی است که به وسیله آن، رویدادهای گذشته بر اساس شواهد و مدارک مطالعه و تحلیل می‌شوند.
۲۶. کدام گزینه از ویژگی‌های رویدادهای تاریخی نمی‌باشد؟
- ۱ دور از دسترس‌اند و قابل مشاهده نیستند.
- ۲ تکرارناپذیر و قابل تجربه نبودن
- ۳ مجزا و مستقل نیستند و با یکدیگر رابطه علت و معلولی دارند.
- ۴ درک مستقیم پدیده‌های تاریخی
۲۷. در رابطه با «خدای نامه» کدام گزینه صحیح است؟
- ۱ مربوط به دوره اشکانیان است.
- ۲ مربوط به دوره ایران پس از اسلام است.
- ۳ مربوط به سلسله صفویه است.
- ۴ مربوط به دوره ساسانیان است.
۲۸. تاریخ‌نگاری به مفهوم کامل از چه زمانی و در کدام کشور و با ظهور کدام مورخ آغاز شد؟
- ۱ قرن پنجم پس از میلاد - روم - هرودت
- ۲ قرن پنجم پس از میلاد - یونان - هومر
- ۳ قرن پنجم پیش از میلاد - یونان - هرودت
- ۴ قرن پنجم پیش از میلاد - روم - هومر
۲۹. در مورد تفاوت تاریخ‌نگاری قدیم و نوین کدام گزینه صحیح است؟
- ۱ در تاریخ‌نگاری قدیم صرفاً به توصیف و شرح زندگانی و اقدامات پادشاهان توجه می‌شد ولی در تاریخ‌نگاری نوین همه ابعاد فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و ... مدنظر می‌باشد.
- ۲ در تاریخ‌نگاری قدیم انتخاب موضوع اهمیت نداشت، ولی در تاریخ‌نگاری جدید انتخاب موضوع دارای اهمیت است.
- ۳ در تاریخ‌نگاری قدیم مسائل نظامی اهمیت داشت، ولی در تاریخ‌نگاری جدید مسائل سیاسی
- ۴ در تاریخ‌نگاری قدیم روش اهمیت نداشت، ولی در تاریخ‌نگاری جدید روش دارای اهمیت است.
۳۰. برای انتخاب موضوع به کدام گزینه باید توجه کرد؟
- ۱ موضوع باید دارای اثر و فایده باشد.
- ۲ موضوع باید ارزش اقتصادی داشته باشد.
- ۳ موضوع باید گسترده و کامل باشد.
- ۴ موضوع باید ارزش اجتماعی و فرهنگی داشته باشد.
۳۱. این مرحله از کار پژوهشگر باعث می‌شود تا او به بیراهه نرود.
- ۱ انتخاب موضوع
- ۲ تدوین پرسش‌های تحقیق
- ۳ شناسایی منابع
- ۴ گردآوری و تنظیم اطلاعات
۳۲. پاسخ به این سؤال «نویسندگان تا چه اندازه در نقل رویدادها دقت و صداقت داشته‌اند؟» مربوط به کدام مرحله پژوهش است؟
- ۱ شناسایی منابع
- ۲ تحلیل و تفسیر اطلاعات
- ۳ انتخاب موضوع
- ۴ گزارش یافته‌های پژوهش
۳۳. به همه آثاری گفته می‌شود که در زمان وقوع حادثه یا نزدیک‌ترین زمان به وقوع آن، نوشته شده‌اند؟
- ۱ تمام منابع مکتوب
- ۲ منابع دست اول یا اصلی
- ۳ منابع دست دوم یا فرعی
- ۴ تمام منابع تاریخی

۳۴. در رابطه با تصویر روبرو، کدام گزینه صحیح است؟

- ۱ منشور کورش - منابع دست اول
- ۲ منشور کورش - منابع فرعی
- ۳ لوح حمورابی - منابع دست اول
- ۴ لوح حمورابی - منابع فرعی

۳۵. با توجه به چه عواملی می‌توان منابع پژوهش تاریخی را به دو دسته اصلی یا فرعی تقسیم کرد؟

- ۱ زمان و مکان
- ۲ اهمیت و اعتبار
- ۳ نوع و جنس
- ۴ روش و بینش

۳۶. کدام گزینه نشان‌دهنده فواید و کارکردهای مطالعه تاریخ است؟

- ۱ منبع شناخت تفکر - بهره‌گیری از گذشته برای حال و آینده - تقویت حس میهن‌دوستی و هویت ملی
- ۲ آینده‌نگری - بهره‌گیری از گذشته برای حال و آینده - تقویت حس میهن‌دوستی و هویت ملی
- ۳ منبع شناخت تفکر - بهره‌گیری از گذشته برای حال و آینده - تقویت حس ملی‌گرایی
- ۴ منبع شناخت تفکر - آینده‌نگری - تقویت حس میهن‌دوستی و هویت ملی

سؤالات پاسخ کوتاه

۳۷. نقش محوری و اساسی در رویدادها و تحولات تاریخی دارد؟

۳۸. پس از هروودت و دیگر نویسندگان یونانی، مورخان این کشور راه او را ادامه دادند؟

۳۹. کدام مرحله از مراحل شش‌گانه پژوهش در تاریخ، هدف پژوهش را مشخص می‌کند؟

۴۰. پژوهشگر تاریخ پس از شناسایی منابع و اسناد تحقیق، چه مواردی را ارزیابی می‌کند؟

۴۱. پژوهشگر تاریخ در مرحله تحلیل و تفسیر اطلاعات به دنبال چه شواهدی است؟

تعاریف، اصطلاحات و مفاهیم تاریخی

۴۲. تاریخ

۴۳. خدای نامه‌ها (خدای نامک‌ها)

۴۴. پدر علم تاریخ

۴۵. رنسانس

۴۶. اصالت و جعلی نبودن

۴۷. منابع دست اول یا اصلی

۴۸. منابع دست دوم یا فرعی

مقایسه پدیده‌های تاریخی

۴۹. روش و بینش مورخان دوران اسلامی را با مورخان پس از رنسانس مقایسه کنید.

۵۰. کار مورخان و کارآگاهان پلیس را با یکدیگر مقایسه کنید.

۵۱. منابع دست اول و دست دوم را با یکدیگر مقایسه کنید.

اظهار نظر و قضاوت

۵۲. به نظر شما چرا تاریخ را باید با شیوه علمی و روشمند نوشت؟

۵۳. به نظر شما دلیل اهمیت اشیا و آثار در مطالعات تاریخی چیست؟

۵۴. چرا بازگرداندن اشیای تاریخی به کشور، مهم و ارزشمند است؟

توصیف، فهرست و طبقه‌بندی اجزا یا ویژگی‌های پدیده‌های تاریخی

۵۵. رویدادهای تاریخی چگونه پدید می‌آید؟

۵۶. شکل‌گیری نهادها، جوامع، کشورها و به طور کلی، تمدن‌ها، پیامد چیست؟

۵۷. زندگی اجتماعی انسان شامل کدام جنبه‌ها است؟

۵۸. نگارش خدای نامه در دوره ساسانیان نشانه چیست؟
۵۹. اساس تاریخ نویسی در دوران رنسانس چه بود؟
۶۰. در پژوهش های تاریخی، از یافته های کدام علوم و فنون استفاده می شود؟
۶۱. برای انتخاب موضوع پژوهش، به چه معیارهایی باید توجه کرد؟
۶۲. علت اهمیت تدوین پرسش، در پژوهش تاریخی یا تحقیقی چیست؟
۶۳. پاسخ دادن به سؤال «چه گرایش دینی، اجتماعی یا سیاسی داشته اند؟» مربوط به کدام مرحله یک پژوهش تاریخی است؟
۶۴. منابع پژوهش از لحاظ درجه اهمیت و اعتبار به چند دسته تقسیم می شوند؟
۶۵. فواید و کارکردهای مطالعه تاریخ را نام ببرید.
۶۶. مطالعه تاریخ چگونه باعث افزایش قوه درک و مهارت اندیشه ورزی می شود؟

کاربست شواهد و مدارک تاریخی

۶۷. سنگ نوشته بیستون که به دستور داریوش یکم، پادشاه هخامنشی بر سینه کوهی واقع در شهر بیستون از توابع شهرستان هرسین در استان کرمانشاه کنونی کنده شده است، یکی از بزرگ ترین سنگ نوشته های جهان به شمار می رود. داریوش در این سنگ نوشته به برخی از اقدامات خود از جمله سرکوب گوماته مغ و دیگر شورشیان اشاره کرده است.
- (آ) این سنگ نوشته جزء کدام دسته از منابع تاریخی می باشد؟
- (ب) علت اهمیت این منبع تاریخی چیست؟
- (پ) چرا این سنگ نوشته یک سند تاریخی معتبر است؟
۶۸. متن زیر را بخوانید و به پرسش های داده شده پاسخ دهید.
- سفارش امام علی (ع) به امام حسن (ع):
- «فرزندم، هر چند من به اندازه همه آنان که پیش از من بوده اند نزیسته ام، اما در کارهایشان نگرسته ام و در سرگذشت هاشان اندیشیده، و در آنچه از آنان مانده، رفته و دیده ام تا چون یکی از ایشان گردیده ام، بلکه با آگاهی که از کارهایشان به دست آورده ام گویی چنان است که با نخستین تا پسینشان به سر برده ام. پس از آنچه دیدم، روشن را از تاریک و سودمند را از زیان بار بازشناختم و برای تو از هر چیز زبده آن را جدا ساختم و نیکویی آن را برایت جست و جو کردم، و آن را که شناخته نبود از دسترس تو به دور انداختم.»
- (آ) در متن بالا به کدام نقش و اهمیت تاریخ اشاره شده است؟
- (ب) با توجه به فواید علم تاریخ چگونه می توان قوه شناخت و تفکر را قوی کرد؟

سؤالات تشریحی کامل (علل، دلایل، آثار، نتایج و پیامدهای تاریخی)

۶۹. مهم ترین ویژگی های رویدادهای تاریخی را بیان کنید.
۷۰. پیشینه تاریخ نگاری به چه زمانی بازمی گردد؟
۷۱. در مورد قدیمی ترین متن تاریخی که تا کنون کشف شده، توضیح دهید.
۷۲. تاریخ نگاری در مفهوم کامل آن، چگونه آغاز شد؟
۷۳. علت اهمیت کتاب تاریخ هرودت در چیست؟
۷۴. ویژگی تاریخ نگاری در دوران اسلامی را توضیح دهید.
۷۵. در گذشته تاریخ نگاری به چه شکلی معمول و مرسوم بود؟
۷۶. تأثیر رنسانس بر تحول علم تاریخ چگونه بود؟
۷۷. کار پژوهشگر در مرحله شناسایی منابع چیست؟
۷۸. به کدام منابع، منابع دست اول یا اصلی گفته می شود؟
۷۹. یکی از فواید و کارکردهای مطالعه تاریخ، «شناخت و تفکر» است. این مورد را توضیح دهید.
۸۰. شهید مطهری نظر قرآن را پیرامون تاریخ بشر چگونه بیان می کند؟
۸۱. علم تاریخ چگونه می تواند به ما در ارزیابی و شناخت درست اوضاع و شرایط کنونی جامعه خود و سایر جوامع کمک کند؟

۲
بخش

پاسخنامه

۱ | درست

۲ | درست

۳ | درست

۴ | درست

۵ | نادرست، وقایع‌نگاران نوین به تمام جنبه‌های زندگی مردمان و جوامع گذشته می‌پردازند نه وقایع‌نگاران قدیم.

۶ | نادرست، تازه و جدید بودن یکی از ویژگی‌های انتخاب موضوع است، انتخاب موضوع باید دارای اثر و فایده هم باشد.

۷ | نادرست، پس از مرحله شناسایی منابع، مرحله گردآوری و تنظیم اطلاعات آغاز می‌شود.

۸ | درست

۹ | درست

۱۰ | درست

۱۱ | ۳ | آ

۵ | ب

۱ | پ

۴ | ت

۱۲ | ۳ | آ

۱ | ب

۶ | پ

۱۳ | مستقیم

۱۴ | فردی - جمعی

۱۵ | اجتماعی

۱۶ | کهن مصری

۱۷ | ساسانیان

۱۸ | ادبیات - فلسفه

۱۹ | رنسانس

۲۰ | انتخاب موضوع

۲۱ | تدوین پرسش‌های تحقیق

۲۲ | تحلیل و تفسیر اطلاعات

۲۳ | اول

۲۴ | زبان - فرهنگ

۲۵ | گزینه (۴)

۳۱ | گزینه (۲)

۲۶ | گزینه (۴)

۳۲ | گزینه (۱)

۲۷ | گزینه (۴)

۳۳ | گزینه (۲)

۲۸ | گزینه (۳)

۳۴ | گزینه (۱)

۲۹ | گزینه (۱)

۳۵ | گزینه (۲)

۳۰ | گزینه (۱)

۳۶ | گزینه (۱)

۳۷ | انسان

۳۸ | رومی

۳۹ | تدوین پرسش‌های تحقیق

۴۰ | اعتبار، دقت و صحت

۴۱ | منابع، اسناد و مدارک

۴۲ | علمی است که به مطالعه جنبه‌های مختلف زندگی انسان‌ها و جامعه‌ها در گذشته می‌پردازد و علل و نتایج افکار و اعمال پیشینیان را بررسی و تحلیل می‌کند.

۴۳ | خدای‌نامه‌ها در زمان ساسانیان نگارش یافت و دلالت بر علاقه ایرانیان به ثبت و نگارش اخبار و رویدادهای مهم دارد.

۴۴ | تاریخ‌نگاری در مفهوم کامل آن از قرن پنجم پیش از میلاد در یونان باستان و با ظهور هرودت، که «پدر تاریخ» لقب گرفته آغاز شد.

۴۵ | به دنبال پیشرفت‌های فکری و علمی که حدود قرن‌های ۱۳ تا ۱۷ میلادی شکل گرفت دوره رنسانس پدید آمد.

۴۶ | مورخ در استفاده از اسناد و مدارک باید به اصالت آن‌ها و همچنین جعلی یا مخدوش نبودن آن‌ها پی ببرد.

۴۷ | به همه آثار گفته می‌شود که در زمان وقوع حادثه یا نزدیک‌ترین زمان به وقوع آن، نوشته شده‌اند. به عبارت دیگر، نویسندگان این نوع منابع، خود ناظر رویدادها بوده‌اند یا شرح ماجرا را از شاهدان واقعه شنیده‌اند.

۴۸ | به همه تحقیقات و آثاری گفته می‌شود که بر پایه منابع دست اول پدید آمده‌اند.

۴۹ | بیش‌تر مورخان دوران اسلامی به تنظیم، ثبت و نگارش وقایع می‌پرداختند و توجه چندانی به بررسی علل و آثار و نتایج رویدادهای تاریخی نداشتند. این مورخان بیش‌تر به بیان حوادث سیاسی و نظامی و شرح حال فرمانروایان می‌پرداختند و به مسائل اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی اهمیت چندانی نمی‌دادند.

پس از رنسانس علم تاریخ به تدریج متحول شد و شیوه نوینی در تاریخ‌نگاری پدید آمد. اساس این شیوه بر سنجش دقیق منابع، استناد به اسناد و مدارک معتبر و دوری از داستان‌پردازی بود. در این شیوه مورخ به تمام ابعاد زندگی انسانی توجه کرد و تنها به نقل حوادث اکتفا نکرد بلکه آن‌ها را تجزیه و تحلیل و ریشه‌یابی کرد.

۵۰ | کار مورخان شباهت بسیاری به کار کارآگاهان پلیس دارد. کارآگاهان و مورخان، هر دو، به دنبال شواهد و مدارکی هستند که به گونه‌ای گذشته را بازسازی و تفسیر کنند. اولی به دنبال بازسازی صحنه جرم و دومی در پی بازسازی وقایع گذشته است. شواهدی که کارآگاه به دنبال آن است. می‌تواند اثر انگشت یا هر شیء به جا مانده در صحنه وقوع جرم باشد. اما شواهدی که مورخ به دنبال آن‌ها است. منابع، اسناد و مدارکی است که اطلاعاتی را درباره زندگی مردم در روزگاران گذشته در اختیار قرار می‌دهند.

۵۱ | منابع دست اول دارای اصالت بیش‌تری است و در زمان وقوع رویداد شکل گرفته است ولی منابع دست دوم بر پایه منابع دست اول پدید می‌آیند و می‌توان گفت تا حدودی اصالت آن‌ها کم‌تر است.

۵۲ | چون صرف بیان حوادث و رویدادها چندان اثربخش نیست و در بیان رویدادهای گذشته باید براساس سنجش دقیق منابع و استناد به اسناد و مدارک توجه کرد در علم تاریخ نباید تنها رویدادهای گذشته را ثبت و نقل کرد، بلکه زمینه‌ها، علت‌ها، نتایج و آثار حوادث نیز باید بررسی شود تا مطالعه تاریخ کارایی بیش‌تری داشته باشد.

۵۳ | آثار و اشیای تاریخی می‌توانند بخشی از هویت یک ملت و تمدن را بازگو کنند. این آثار اطلاعات ارزشمندی درباره نظام اجتماعی، باورها، فرهنگ، وضعیت اقتصادی و میزان پیشرفت‌های فنی مردمان و جوامع گذشته ارائه می‌دهند.

۷۲ | تاریخ‌نگاری در مفهوم کامل آن، از قرن پنجم پیش از میلاد در یونان باستان و با ظهور مورخ بزرگی مانند هرودت که «پدر تاریخ» لقب گرفته، آغاز شد.

۷۳ | کتاب تاریخ او که بخش عمده مطالب آن به شرح جنگ‌های یونان و ایران اختصاص دارد، کهن‌ترین و کامل‌ترین اثر تاریخی به جا مانده از عصر باستان است.

۷۴ | در دوران اسلامی، تاریخ‌نگاری در میان مسلمانان رواج و گسترش چشمگیری یافت و کتاب‌های تاریخی ارزشمندی توسط مورخان مسلمان نوشته شد. شمار زیادی از این مورخان مانند طبری، بیهقی و ... ایرانی بودند.

۷۵ | در گذشته مورخان اغلب به تنظیم، ثبت و نگارش وقایع می‌پرداختند و توجه چندانی به بررسی علل، آثار و نتایج رویدادهای تاریخی نداشتند، علاوه بر آن عمده تمرکز این مورخان بر بیان حوادث سیاسی و نظامی و شرح حال فرمانروایان بود و به مسائل و موضوع‌های اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی اهمیتی نمی‌دادند.

۷۶ | به دنبال تحولات فکری و علمی که در دوره رنسانس در اروپا به وقوع پیوست، به تدریج علم تاریخ نیز متحول شد و شیوه نوینی در تاریخ‌نگاری پدید آمد.

۷۷ | در این مرحله، پژوهشگر پس از شناسایی منابع و اسناد تحقیق، میزان اعتبار، دقت و صحت آن‌ها را ارزیابی می‌کند.

۷۸ | علاوه بر منابع مکتوب، تمامی آثار باستانی و تاریخی، شامل بناها، ابزارها، اشیاء، سنگ‌نگاره‌ها و سنگ‌نوشته‌ها، سکه‌ها و هر وسیله‌ای که از گذشته به جای مانده است، به عنوان منبع دست اول محسوب می‌شوند.

۷۹ | مطالعه سرگذشت انسان‌ها و جوامع گذشته، منبع و گنجینه ارزشمندی برای تقویت و پرورش قوه شناخت و تفکر به حساب می‌آید. با کاوش در گذشته می‌توان از تجربیات و اندیشه‌های مردمان گذشته برای تقویت قدرت شناخت و تفکر بهره گرفت.

۸۰ | از نظر قرآن، تاریخ بشر و تحولات آن، بر طبق یک سلسله سنن و نوامیس صورت می‌گیرد و عزت‌ها، ذلت‌ها، موفقیت‌ها و شکست‌ها، خوشبختی‌ها و بدبختی‌های تاریخی حساب‌های دقیق و منظم دارد و با شناخت آن حساب‌ها و قانون‌ها می‌توان تاریخ حاضر را تحت فرمان درآورد و به سود سعادت خود و مردم از آن بهره‌گیری کرد.

۸۱ | مطالعه تاریخ به ما کمک می‌کند تا بفهمیم که فرهنگ‌ها و جوامع بشری چگونه و تحت تأثیر چه عوامل و شرایطی به وجود آمده، پیشرفت کرده و به وضعیت امروزی رسیده‌اند. بدین گونه، علم تاریخ می‌تواند ما را در ارزیابی و شناخت درست اوضاع و شرایط کنونی جامعه خویش و سایر جوامع و نیز ترسیم افق آینده کمک کند.

درس ۲ تاریخ، زمان و مکان

۸۲ | درست

۸۳ | درست

۸۴ | درست

۸۵ | نادرست؛ در زمان هخامنشیان گاه‌شماری خورشیدی - قمری بابلی رواج یافته بود.

۵۴ | چون این آثار بخشی از گذشته پرفراز و نشیب کشور ما را نمایش می‌دهند و می‌توانند برخی از خلاءهای موجود را پر کرده و درستی یا نادرستی برخی از اخبار را مشخص کنند.

۵۵ | رویدادها و پدیده‌های تاریخی در نتیجه رفتار متقابل انسان‌ها با یکدیگر و با طبیعت، پدید آمده‌اند.

۵۶ | پیامد رفتارهای فردی و جمعی انسان‌هاست.

۵۷ | زندگی اجتماعی انسان شامل تمامی جنبه‌های فکری، مذهبی، سیاسی، نظامی، اقتصادی، علمی، حقوقی و هنری می‌شود.

۵۸ | خدای‌نامه‌ها نشان‌دهنده علاقه ایرانیان به ثبت و نگارش اخبار و رویدادهای مهم است.

۵۹ | اساس تاریخ نویسی دوره رنسانس بر سنجش دقیق منابع، استناد به اسناد و مدارک معتبر و دوری از داستان‌پردازی بود.

۶۰ | باستان‌شناسی، جامعه‌شناسی، فلسفه، جغرافیا، زبان‌شناسی، اقتصاد و گاه‌شماری استفاده می‌شود.

۶۱ | ۱) موضوع پژوهش باید تازه باشد و تکراری نباشد. ۲) اثر و فایده داشته باشد. ۳) منابع و اطلاعات کافی در مورد آن موجود باشد.

۶۲ | به وسیله پرسش هدف پژوهش مشخص می‌شود، پرسش مناسب مانع از به بیراهه رفتن پژوهشگر از مسیر درست پژوهش می‌شود.

۶۳ | شناسایی منابع

۶۴ | ۱) منابع دست اول یا اصلی ۲) منابع دست دوم یا فرعی

۶۵ | ۱) منبع شناخت و تفکر

۲) بهره‌گیری از گذشته برای حال و آینده

۳) تقویت حس میهن‌دوستی و هویت ملی

۶۶ | جست‌وجوی شواهد و مدارک تاریخی و تحلیل و تفسیر علت‌ها، آثار و نتایج رویدادها، قوه درک و مهارت اندیشه‌ورزی را افزایش می‌دهد.

۶۷ | ۱) منابع دست اول

۲) به عنوان یک منبع دست‌اول از اصالت و اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. ۳) چون دارای قدمت تاریخی است و اطلاعات مکتوب آن در زمان خود پادشاه (داریوش یکم) ثبت و ضبط شده است.

۶۸ | ۱) منبع شناخت و تفکر تأکید شده است.

۲) مطالعه سرگذشت انسان‌ها و جوامع گذشته، منبع و گنجینه ارزشمندی برای پرورش قوه شناخت و تفکر است.

۶۹ | ۱) رویدادها و پدیده‌های تاریخی دور از دسترس‌اند.

۲) پدیده‌های تاریخی قابل مشاهده نیستند و نمی‌توان آن‌ها را به طور مستقیم درک کرد.

۳) پدیده‌های تاریخی را به وسیله شواهد و مدارک باید شناخت.

۴) پدیده‌های تاریخی مجزا و مستقل نیستند و با یکدیگر روابط علت و معلولی دارند.

۵) پدیده‌های تاریخی تکرارپذیر و قابل تجربه نیستند.

۷۰ | تاریخ از جمله علمی است که پیشینه بسیار کهنی دارد. پس از اختراع خط در حدود ۵ هزار سال پیش، به تدریج توجه انسان به ثبت و نگارش رویدادهای عصر خویش جلب شد.

۷۱ | قدیمی‌ترین متن تاریخی که تاکنون کشف شده، تکه‌ای از سنگ‌نوشته‌ای به خط کهن مصری است که بیش از ۴ هزار سال قدمت دارد. در این سنگ‌نوشته نام تعدادی از فراعنه و برخی حوادث آمده است.